

УДК 343.241

Іваньков О. І.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та криминології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна;

Лозінський М.Б.,

магістр,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено аналізу деяких проблемних питань соціального захисту персоналу органів та установ виконання покарань та їх відображенню у національному законодавстві України. Визначено, що саме неналежний рівень соціального та правового захисту, недостатній рівень правової обізнаності персоналом приводить до підбору некваліфікованих працівників і з числа молодших інспекторів, і з офіцерського складу, що приводить до порушень під час виконання останніми своїх обов'язків.

Ключові слова: персонал органів та установ виконання покарань, соціальних захист, міжнародно-правові стандарти, Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй.

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку України одним із головних завдань законодавець вбачає гуманізацію та підвищення ефективності процесу виконання покарань. Незважаючи на те, що Кримінально-виконавча служба України являє собою величезний комплекс установ та органів (слідчі ізолятори, установи виконання покарання, арештні доми, виправні центри, органи пробації), основним її ресурсом є працівники, що працюють у цій сфері. Реформи, що запроваджуються у Кримінально-виконавчій службі, пов'язані із загальною політикою держави, яка спрямована на приведення її до міжнародного рівня, та мають великий позитивний потенціал. Досягнуті результати після вступу України в Раду Європи та планомірна передача кримінально-виконавчої системи з підпорядкування Міністерства внут-

рішніх справ до Міністерства юстиції підтверджують правильність обраного курсу. Державна кримінально-виконавча служба України (далі – ДКВС) надбала більшої самостійності у вирішенні завдань, що перед нею постають, і в той же час змогла показати прагнення до розвитку та самовдосконалення як порівняно самостійна служба.

Теоретичне підґрунтя дослідження проблемних питань розвитку сучасної пенітенціарної системи та її ключової складової – персоналу становлять наукові праці в галузі кримінального та кримінально-виконавчого права багатьох учених. У своїх працях вони прямо чи опосередковано розглядали проблеми соціального захисту персоналу органів та установ виконання покарань та наближення його до світових стандартів. Серед них слід вирізнити таких: К. А. Автухова, Л. В. Багрій-Шахматова, В. А. Бадиру, Є. Ю. Бараша, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьову, І. В. Боднара, Є. М. Бодюла, В. В. Василевича, А. П. Геля, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисову, О. М. Джужу, О. М. Звенигородського, І. В. Іванькова, О. Г. Колба, В. А. Львовочкіна, О. В. Лисоєда, О. М. Литвинова, М. С. Пузирьова, А. Х. Степанюка, В. М. Трубнікова, С. В. Царюка, Д. В. Ягунова, І. С. Яковець та інших.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення висвітлення проблемних питань юридичного та соціального захисту, а також відповідальності персоналу органів та установ виконання покарань утворює складну теоретичну і практичну проблему, яка ще не отримала ґрунтовної наукової розробки у сучасній вітчизняній теорії кримінально-виконавчого права. У більшості випадків дослідження, які проводились, є морально застарілими внаслідок того, що ООН і Рада Європи у ХХ–ХХІ сторіччі активно працювали над створенням нових документів або нових редакцій уже існуючих. Це, зокрема, оновлений варіант Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила

Мандели), прийнятий у грудні 2015 р. [2] та нова редакція Європейських пенітенціарних правил 2006 р. [1].

Метою дослідження є проведення аналізу проблемних питань соціального захисту персоналу органів та установ виконання покарань та їх відображення в національному законодавстві України.

У процесі аналізу останніх досліджень учених щодо відповідності національного законодавства у сфері виконання та відбування покарання, результатів перевірок омбудсмена і міжнародних правових організацій, матеріалів прокурорських і журналістських розслідувань окремих скарг співробітників можливо дійти до висновку, що стан соціального захисту персоналу ДКВС не відповідає не тільки рівню європейських вимог, а наближає Україну до країн, що тільки стали на шлях розвитку свого законодавства у цій сфері. Слід підкреслити, що основною силою, на яку покладена визначальна роль щодо ресоціалізації колишніх засуджених у суспільство як правослухняних громадян, є персонал ДКВС. Його представники вирішують завдання великого суспільного значення – виконання кримінальних покарань щодо осіб, які вчинили найбільш небезпечні суспільні діяння – злочини. Ця діяльність пов'язана з постійними стресами, втратою душевних і фізичних сил, перевантаженнями, емоційною напругою. Іноді персонал може стикатись з екстремальними умовами проходження служби під час групових протестів засуджених, масових заворушень, коли виникає велика вірогідність підвищеної загрози життю і здоров'ю співробітників внаслідок вияву агресії засуджених. Усе це обумовлює необхідність прийняття додаткових заходів для підвищення зацікавленості роботи із засудженими. У Мінімальних стандартних правилах поводження із засудженими («Правилах Мандели») вказується, що приймаючи до уваги винятково тяжкі умови цієї роботи, персоналу слід забезпечувати відповідні пільги та умови праці. Заробі-

тна плата співробітників повинна встановлюватися з таким розрахунком, щоб залучати та утримувати на цій роботі здатних займатися нею чоловіків і жінок [2].

У чинних міжнародних документах зазначається, що пенітенціарний персонал, як правило, повинен призначатись на постійній основі і мати статус працівників державної служби, яким гарантується робота за умови дотримання трудової дисципліни, ефективності, доброго фізичного та психологічного здоров'я і адекватного рівня освіти. Заробітна плата повинна бути достатньою для залучення й утримання належного персоналу, виплати та умови праці повинні відображати відповідальний характер роботи в правоохоронному відомстві. Їхня заробітна платня повинна встановлюватися з таким розрахунком, щоб приваблювати і втримувати на цій роботі тих чоловіків і жінок, які здатні займатися нею.

На підтвердження актуальності питання щодо вимог до персоналу органів та установ виконання покарань Рада Європи прийняла регіональний «Кодекс персоналу пенітенціарних установ» (далі – Кодекс), який стосується персоналу всіх ієрархічних рівнів. У цьому кодексі термін «пенітенціарна установа» використовується для визначення установ, створених для утримання осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою та яких засуджено до покарань, пов'язаних з позбавленням волі. Основними завданнями співробітників пенітенціарних установ у демократичному суспільстві, в якому діє принцип верховенства права, згідно з Кодексом є: здійснення всіх обов'язків згідно з національним законодавством та міжнародними стандартами; захист і дотримання основоположних прав і свобод людини, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини; забезпечення перебування всіх ув'язнених у безпеці та в умовах, які відповідають відповідним міжнародним стандартам і, зокрема, Європейським пенітенціарним правилам;

повага і гарантування права громадськості на захист від злочинності; робота у напрямку соціальної реінтеграції ув'язнених після звільнення через забезпечення їх можливістю змістовно використовувати свій час у пенітенціарній установі [3].

До персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України належать особи рядового та начальницького складу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань, та інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України.

Відповідно до Закону України «Про чисельність кримінально-виконавчої служби в Україні» встановлено, що загальна чисельність персоналу, який забезпечує діяльність установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, визначається в розмірі 33 % від кількості осіб, які в них утримуються, персоналу органу пробачії – 5 % від кількості осіб, які перебувають на його обліку [4].

У процесі поступового реформування Державної кримінально-виконавчої служби вітчизняний законодавець дійшов до висновку щодо необхідності оновлення чинної законодавчої бази, що деякою мірою зможе вирішити болючі проблеми, які стоять перед державою у цій сфері. З цією метою групою експертів нині започаткований процес розроблення законопроекту «Про пенітенціарну систему», який має поліпшити умови праці співробітників та тримання засуджених у місцях позбавлення волі.

Серед одних з основних завдань реформи визначено приведення вітчизняного законодавства у сфері функціонування слідчих ізоляторів та установ виконання покарання відповідно до законодавства Європейського Союзу; будівництво нових слідчих ізоляторів та установ виконання покарання у великих містах України в рамках державно-приватного партнерства. Окремо наголошується, що для покращення функціонування Кримінально-виконавчої служби в цілому необхідно залучати нові кадри у систему на всіх рівнях – насамперед за рахунок підвищення рівня

заробітної плати та гарантування виконання державою своїх зобов'язань щодо соціального забезпечення персоналу органів і установ виконання покарань.

У законопроекті окремою главою визначені основні соціально-економічні та професійні права пенітенціарних працівників. У проекті статті про цілі й завдання майбутньої пенітенціарної системи з'являється нове завдання — «належне організаційне, матеріальне та інше необхідне забезпечення співробітників пенітенціарної системи» [5].

У законопроекті вказані повноваження персоналу Кримінально-виконавчої служби, порядок застосування заходів фізичного впливу. Зазначається, що в осіб, які відбувають покарання в установах, та осіб, що тримаються у слідчому ізоляторі, якщо вони чинять фізичний опір персоналу ДКВС, злісно не виконують його законні вимоги, виявляють буйство, беруть участь у масових заворушеннях, захопленні заручників або чинять інші насильницькі дії, а також у разі втечі з-під варти з метою припинення вказаних протиправних дій, а також запобігання заподіяння цими особами шкоди оточенню або самим собі застосовуються фізична сила, спеціальні засоби, гамівна сорочка та зброя. Автори законопроекту вказують, що застосовувати персоналом заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю можуть тільки як покарання.

Висновки. Для вирішення основних проблем у сфері соціального захисту персоналу ДКВС, на нашу думку, недостатнім є тільки оновлення чинного законодавства.

Незважаючи на те, що передбачено додаткове фінансування заходів щодо подальшого реформування у 2018–2020 роках ДКВС у розмірі, що становить: у 2018 році – 6451,1 млн гривень, у 2019 році – 7921,5 млн гривень, у 2020 році – 8498,1 млн гривень від потреб, передбачених в основних напрямках бюджетної політики на відповідні роки, вбачається за доцільне продовжува-

ти процес поступового підвищення рівня оплати праці (заробітної плати, грошового забезпечення) та пенсійного забезпечення, здійснення перегляду посад, на які поширюється пільговий залік вилучення років.

На нашу думку, вищезазначені кроки зможуть якісно поліпшити одну з головних проблем Кримінально-виконавчої служби – «кадровий голод». Адже не для кого не є секретом, що недостатня заробітна плата призводить до багатьох негативних чинників, найнебезпечнішими з яких є вчинення співробітниками ДКВС корупційних та службових злочинів.

Список використаних джерел

1. Європейські пенітенціарні правила: рекомендація № г (2006)2 комітету міністрів держав-учасниць Ради Європи. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_032 (дата звернення: 15.04.2018).

2. Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (у редакції 2015 р.). URL: http://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CPCJ_24/resolutions/L6_Rev1/ECN152015_L6Rev1_r_V1503587.pdf (дата звернення: 15.04.2018).

3. Кодекс етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалений 19 грудня 2012 р. URL: <http://ukrprison.org.ua/index.php?id=1367145079> (дата звернення: 15.04.2018).

4. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України від 02.03.2000 р. № 1526-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1526-14> (дата звернення: 15.04.2018).

5. Про пенітенціарну систему України: Проект Закону України від 22.02.2017. URL: <http://www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%9F%D0%A1-22.02.2017.docx> (дата звернення: 14.04.2018).

References

1. United Nations Organization (2006), *European Prison Rules: Recommendation*, the Committee of Ministers of the Member States of the Council of Europe, available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_032.
2. Minimum Standard Rules for the Treatment of Prisoners (2015), available at: http://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CPCJ_24/resolutions/L6_Rev1/ECN152015_L6Rev1_r_V1503587.pdf.
3. Code of Ethics and Service Behavior of the Personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine (2012), available at: <http://ukrprison.org.ua/index.php?id=1367145079>.
4. Ukraine (2000), *On the Number of the State Criminal and Executive Service of Ukraine: Law of Ukraine*, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1526-14> (accessed 15 April 2018).
5. Draft Law of the PS (2017), available at: www.yagunov.in.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%9F%D0%A1-22.02.2017.docx (accessed 14 April 2018).

Ivankov O. I., Lozinskyi M. B.

ON THE ISSUE OF THE PERSONNEL SOCIAL PROTECTION OF CRIMINAL AND EXECUTIVE SERVICE OF UKRAINE

The article is dedicated to the analysis of some problematic issues of social protection of the personnel of penal bodies and institutions and their reflection in the national legislation of Ukraine. It is determined that exactly inappropriate level of social and legal protection, insufficient level of legal competency of the personnel leads to the selection of unskilled workers, both from junior inspectors and from the officer's staff. That accordingly leads to violations in the performance of their duties.

In the process of analyzing recent researches of the scholars, concerning the adequacy of national legislation in the field of execution of punishment and serving a sentence, materials of prosecutorial and journalistic investigations, the results of inspections of an ombudsman and international legal organizations, we can conclude that the condition of social protection of the personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine not only doesn't match the level of European countries, but brings Ukraine closer to the countries that have just started to develop their

legislation in this area. The personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine is the main force which has a great role to re-socialize the convicts in society as lawful citizens. It carries out duties of great social importance that is execution of criminal punishment, in relation to persons who committed the most dangerous social acts - crimes. This work is connected with constant stress, losing of emotional and physical strength, overloading, emotional tension. Sometimes, the personnel may face some extreme conditions of service, such as: group protests of convicts, mass riots, a high probability of an increased threat to the lives and health of the personnel as a result of prisoners' aggression. All this causes the necessity in additional measures in order to increase the interest in working with convicts.

Consequently, the Criminal and Executive Service requires the recruitment of skilled workers of different professions, mainly lawyers, psychologists, teachers, but in condition of appropriate social protection of the personnel of the State Criminal and Executive Service of Ukraine by the state.

Key words: *the personnel of penal bodies and institutions, social protection, international legal standards, Council of Europe, United Nations.*